

МЯСТОТО НА СЧЕТОВОДНИТЕ ДИСЦИПЛИНИ В УЧЕБНИТЕ ПЛАНОВЕ НА ИКОНОМИЧЕСКИТЕ СПЕЦИАЛНОСТИ, ПОДГОТВЯЩИ КАДРИ ЗА ИНДУСТРИЯТА

доц. д-р Светлозар Стефанов
Икономически университет – Варна

THE PLACE OF ACCOUNTING DISCIPLINES IN THE CURRICULA OF ECONOMIC SPECIALTIES PREPARING STAFF FOR INDUSTRY

Assoc. Prof. Svetlozar Stefanov, PhD
University of Economics – Varna, Bulgaria

Резюме

Обект на разглеждане в настоящия доклад е необходимостта от изучаване на счетоводните дисциплини от студентите, които се обучават в специалности, подготвящи икономисти за индустрията. Мястото на счетоводните дисциплини в учебните планове на различните икономически специалности (в т. ч. и на тези, подготвящи кадри за индустрията) се предопределя от съществуващите традиции в университетското икономическо образование. Традицията повелява, освен тесните професионални знания, бъдещите икономисти в индустрията да притежават един по-широк поглед върху икономическите процеси, както и да познават основни икономически категории и принципи. Подобни знания се получават, изучавайки фундаменталната учебна дисциплина "Теория на счетоводството" и избираемата учебна дисциплина "Финансово счетоводство."

Ключови думи: теория на счетоводството, образование, фундаментални дисциплини

JEL Класификация: M41

Abstract

The subject of this report is the need to study accounting disciplines by students who are trained in specialties preparing economic staff for industry. The place of accounting disciplines in the curricula of different economic specialties (including those preparing staff for industry) is predetermined by the existing traditions in university economic education. The tradition dictates, in addition to narrow professional knowledge, that future economists in industry have a broader view of economic processes, as well as knowledge of basic economic categories and principles. Similar knowledge is obtained by studying the fundamental course "Theory of Accounting" and the elective course "Financial Accounting."

Keywords: Theory of Accounting, Education, Fundamental disciplines

JEL Classification: M41

В учебните планове на икономическите специалности, подготвящи кадри за индустрията обикновено са включени определен набор от учебни дисциплини, изучаващи проблемите на счетоводството. Неизменно във всички учебни планове (макар и под различни наименования) се изучава учебната дисциплина „Теория на счетоводството.“ Тази дисциплина най-често е включена в блока на т. нар. фундаментални учебни дисциплини, тъй като се приема, че тя осигурява базисна подготовка на студентите по икономика,

която е безспорно необходима на последните с цел впоследствие да усвоят тясно специализираните знания, преподавани по другите икономически дисциплини.

Освен дисциплината „Теория на счетоводството“, студентите-икономисти, обикновено изучават и дисциплината „Финансово счетоводство“ („Счетоводство на предприятието“), включена в учебните планове като задължителна или избираема учебна дисциплина по преценка на университетското ръководство. Изучавайки проблемите на финансовото счетоводство, студентите надграждат и задълбочават своите знания, които са придобили, изучавайки дисциплината „Теория на счетоводството“. В този смисъл целта на настоящия доклад е да се аргументира необходимостта от изучаването на тези две учебни дисциплини от всички студенти-икономисти, предвид теоретичните знания и практически умения и компетентности, които студентите ще получат, които са безспорно необходими за успешната им реализация на пазара на труда.¹

Посочените две учебни дисциплини са включени в учебните планове на различните икономически специалности поради знанията, уменията и компетентностите, които студентите ще получат по време на обучението си в университета. За целите на настоящия доклад, ще се придържаме към определенията за знания, умения и компетентности, залегнали в Европейската рамка (ЕКР) за учене през целия живот. В този смисъл знанията представляват факти, принципи, теории и практики, които са свързани с определена сфера на работа или обучение, които се придобиват в процеса на учене. Уменията представляват способности за прилагане на знанията при изпълняване на конкретни задачи и решаване на определени проблеми. Уменията най-общо се класифицират като: а) познавателни, които изискват прилагането на интуитивно и творческо мислене; и б) практически, които включват сръчност и изискват използването на определени инструменти. Компетентността е твърде широко понятие и обикновено се дефинира като способност за прилагане на притежаваните знания, умения и личностни качества на конкретното работно място. В този смисъл, компетентността се свързва със способностите на хората да правят нещо, т.е. да имат определени умения, базирани на знания, придобити по време на обучението. Следователно компетентностите представляват способностите на хората, които са постигнати чрез качествено учене, в подходяща педагогическа среда и чрез придобиване на сериозен практически опит (Zwell, M. 2000). През последните години, освен понятието „компетентност“ се използва и понятието „компетенция“. Приема се, че то е дефинирано за първи път от Маклиланд през 1973г., в неговата статия „По добре тестване на компетенции отколкото на интелигентност (McClelland D.C, 1973). Компетенцията е по-тясно понятие и се свързва с притежаването на конкретни способности или определено поведение с цел да се свърши дадена работа на съответното работно място по възможно най-добрия начин.

Компетентностите се придобиват в периода на обучение на хората в различните образователни степени и форми на обучение. Най-общо компетентностите могат да се класифицират като а) ключови и б) професионални. По смисъла на ЕКР, ключовите компетентности са: а) езикова грамотност; б) комуникативна компетентност; в) математическа компетентност и компетентност в областта на природните науки, технологии и инженерство, г) дигитална компетентност; д) личностна компетентност, социална компетентност и компетентност за учене; е) гражданска компетентност; ж) предприемаческа компетентност; з) компетентност за културна осведоменост и изява. Посочените компетентности се дефинират като ключови, тъй като: а) могат да се придобиват по време на

¹ Възможно е в учебните планове на различните икономически специалности да бъдат включени и други счетоводни дисциплини или такива, граничещи със счетоводството, като „Управленско счетоводство“, „Финансов контрол“, „Финансов анализ“ и др.

различни видове обучения, от хора на различни възрасти²; б) дават възможност да се реализира концепцията за учене през целия живот; в) дават възможност да се придобиват „меки“ умения и позволяват по-добро адаптиране към пазара на труда; г) дават възможност за подобряване на качеството на живота на хората; д) допринасят за намаляване на рисковете от социално изключване на определени уязвими групи от хора от обществото и пазара на труда.

Професионалните компетентности се придобиват по пътя на тясно специализирани обучения, с цел обучаемите лица да усвоят конкретни умения за извършване на определена работа на съответното работно място. В този смисъл те по-скоро се приближават като същност и съдържание до професионалните компетенции.

Имайки предвид горепосоченото следва да посочим какви знания, умения и компетентности могат да получат студентите, изучавайки дисциплините „Теория на счетоводството,“ и „Финансово счетоводство.“ Самото наименование на дисциплината „Теория на счетоводството“ подсказва, че изучавайки тази дисциплина, студентите ще получат фундаментални, базови и предимно теоретични знания по счетоводство. Идеята за включването на фундаменталните учебни дисциплини в обучението на студентите по икономика се свързва с концепцията за фундаменталното образование, формулирана от Хумболт, в началото на XIX век. В основата на тази концепция е залегнала идеята, че посредством образованието, студентите трябва да получат фундаментални знания, формиращи на определен етап от развитието на икономиката и обществото. В този смисъл, акцентът в настоящия доклад ще бъде поставен върху знанията, уменията и компетентностите, които студентите по икономика трябва да получат, посредством изучаването на дисциплината „Теория на счетоводството.“ Съвсем не е случаен факта, че това е една от фундаменталните учебни дисциплини, която се изучава под различни наименования: („Теория на счетоводството,“ Основи на счетоводството,“ „Въведение в счетоводството“ и др.), от всички студенти по икономика. Посредством изучаването на дисциплината, студентите получават теоретични знания и практически умения, които обогатяват тяхната икономическа култура. Обект на изучаване в дисциплината са историческите аспекти в развитието на счетоводството, неговият предмет и метод, счетоводният баланс, системата на счетоводните сметки и способа на двойното записване, документирането, инвентаризирането, оценяването, калкулирането, процесът на годишното счетоводно приключване и съставянето на финансовите отчети. По този начин студентите придобиват базисни знания в сферата на счетоводството, които са им необходими, както за усвояването на други икономически дисциплини, така и за успешното им реализиране като икономисти в стопанската практика.

Мястото на теорията на счетоводството в раздела на фундаменталните дисциплини в учебните планове на различните икономически специалности се определя и от съществуващите традиции в икономическото образование. В този смисъл, както вече беше посочено, традицията повелява, бъдещите икономисти да притежават знания относно историческите, философските, моралните и етични аспекти на икономиката. В контекста на горепосоченото, ролята и значението на теорията на счетоводството, като фундаментална учебна дисциплина е да развива у бъдещите икономисти умения за самостоятелно критично мислене, аргументиране и защитаване на тези и становища, способности за прилагане на получените теоретични знания в стопанската практика и др. Следователно, дисциплината „Теория на счетоводството“ е призвана да развие мисловните и аналитични способности на студентите по икономика, както и тяхната обща

² Този подход е широко застъпен при провеждане на различни видове професионални обучения, финансирани от националния бюджет или фондовете на ЕС. Например при организиране на обучения от социалните партньори по Национален план за действие (НПДЗ) във всяко професионално обучение се включва и обучения по една ключова компетентност.

икономическа култура. Именно това отличава преподаването на „Теорията на счетоводството“ като университетска академична дисциплина, от преподаваните дисциплини с аналогично наименование в средното образование или в курсовете за професионално обучение. Университетът, следва да формира академично поведение, а не да свежда обучението по счетоводство, до елементарното занаятчийско равнище. Следователно една от основните задачи на теорията на счетоводството като фундаментална учебна дисциплина е да повиши общата култура на бъдещите икономисти, тъй като поради спецификата на тяхната работа, на тях им се налага да имат задълбочени познания в повече от една сфера от функционирането на икономиката. На следващо място, тя е призвана да формира едно специфично възпитание на бъдещите икономисти, да дава възможност за правилното използване на различните икономически понятия и категории, както и да им даде познания, относно механизмите по които функционира икономиката.

Не случайно, дисциплината „Теория на счетоводството“ се изучава през първата или през втората година от обучението на студентите по икономика. Съвсем естествено е, тя да бъде поставена в началото на икономическото образование. Последното се определя от факта, че в нея се изучават едни от основните икономически понятия и категории, които са залегнали в основата на икономическото мислене. Практиката показва, че когато студентите натрупат дефицити при обучението си по теория на счетоводството, изучаването на останалите икономически, изключително се затруднява. Знанията, които студентите придобиват по време на изучаването на теорията на счетоводството са: а) относно същността, ролята и значението на счетоводството като информационна система; б) относно същността на счетоводните способности и начина на тяхното прилагане за създаването на счетоводна информация; в) относно същността, ролята, значение и предназначението на годишния финансов отчет; г) относно потребителите на информация от финансовите отчети и др. Независимо, че дисциплината има предимно теоретичен характер, при нейното изучаване, студентите формират и определени умения, като: а) правилно да класифицират отчетните обекти – активи, пасиви, собствен капитал, приходи и разходи; б) да съставят счетоводен баланс на предприятието; в) да откриват, водят и приключват счетоводните сметки; г) да отразяват стопанските операции по сметките, да извършват обобщаване и проверка за записванията по сметките, както и да съставят краен счетоводен баланс към края на отчетния период. Или казано по друг начин, завършвайки обучението си по теория на счетоводството от студентите се очаква познават теоретичните постановки, подходите, правилата и методите за създаването на информация за имущественото и финансово състояние на предприятието. Същите следва да умеят да прилагат натрупаните в процеса на обучение по дисциплината теоретични и практико-приложни знания, с което тя се превръща във фундамент в обучението на бъдещите специалисти в областта на икономиката.

Учебното съдържание по дисциплината „Финансово счетоводство“ е логическо продължение на дисциплината „Теория на счетоводството.“ „Финансовото счетоводство“ е дисциплина, чрез която се надграждат и задълбочават знанията по счетоводство, които студентите са придобили по дисциплината „Теория на счетоводството. Учебната дисциплина „Финансово счетоводство“ включва изучаването на практическите аспекти на счетоводството в предприятията, съобразно изискванията на счетоводното и данъчно законодателство. Обхватът на дисциплината има универсален характер. Основните теми по дисциплината са свързани с изучаването на въпросите на нормативното регламентиране на счетоводството, отчитането на собствения капитал и пасивите, признаването, отчитането и оценяването на нетекущите и текущи активи, изготвянето на елементите на годишния финансов отчет. Обект на разглеждане в необходимата степен на задълбоченост са и въпросите на данъчното облагане, свързани с отчитането на отчетните обекти. Посредством изучаването на дисциплината „Финансово счетоводство,“ придобитите

първоначални знания и умения на студентите се задълбочават и обогатяват, посредством насочване на вниманието на обучаемите към проблемите на практиката, независимо от характера на осъществяваната дейност и отрасловата принадлежност на отделните предприятия. По този начин се осигурява връзката между дисциплините „Теория на счетоводството“ и особено „Финансово счетоводство“ с другите учебни дисциплини, определящи профила на студентите-икономисти, които се обучават по различните икономически специалности в ИУ - Варна, в т. ч. и „Логистика“, „Индустриален бизнес и предприемачество“ и др. В учебната програма по дисциплината „Финансово счетоводство“ е отделено необходимото внимание на семинарните занятия, посредством които се придобиват умения, посредством които, студентите придобиват определени професионални компетентности или по-скоро професионални компетенции. Обучението по дисциплината „Финансово счетоводство“ се осъществява посредством активното включване на студентите в учебния процес. По този начин, едновременно с усвояване на теоретичните знания, у студентите се формират и практически умения да съставят счетоводни статии за извършени стопански операции, като по този начин обучението по счетоводство в максимална степен се доближава до реалната практика. Акцентът се поставя върху формирането и развитието на аналитично и критично мислене, умения за поемане на отговорност, креативност и иновативност, извличане на същественото в действащата нормативна уредба и не на последно място – способност за непрекъснато актуализиране на знанията в областта на упражняваната професия.

Имайки предвид горепосоченото може да се направи извода, че посредством изучаването на двете учебни дисциплини „Теория на счетоводството“ и „Финансово счетоводство“ студентите придобиват:

А. Знания

- да аргументират необходимостта от създаването на счетоводна информация;
- да познават теоретичните постановки, подходите, методите и правилата за създаване на информация за финансовото състояние на предприятието;
- да познават приложимите счетоводни бази (НСС и МСС/МСФО) за съставянето на финансовите отчети.

Б. Умения

- възможност самостоятелно да интерпретират придобитите знания, както и успешно да ги прилагат при решаването на конкретни проблеми на реалната практика;
- да съставят счетоводни статии за извършени стопански операции в предприятието;
- да оценяват (първоначално и последващо) активите и пасивите на предприятието;
- да представят и оповестяват информацията от текущото счетоводно отчитане в ГФО на предприятието;
- за работа в реална работна среда със съвременни средства за комуникация и обработка на информацията.

В. Компетентности

а) Ключови компетентности:

1. Езикова грамотност

- подобряване на презентационните умения;
- умения за водене на разговори по професионални теми със собственици, мениджъри, клиенти и доставчици;

- да формулират и излагат ясно и разбираемо идеи, проблеми и решения по конкретни икономически (в т. ч. счетоводни) проблеми;

- да проявяват разбиране и толерантност към различните гледни точки при изясняване на даден проблем, изразени от другите участници в работния процес.

2. Личностна компетентност, социална компетентност и компетентност за учене:

- способност да управляват икономически процеси; в т. ч. и екипи от хора;

- способност да поемат професионална отговорност при вземането на решения при решаването на практически проблеми;

- способност самостоятелно да оценяват професионалната си квалификация и да планират своевременно необходимостта от нейното разширяване, както и необходимостта от придобиване на нови знания и умения. На практика по този начин се реализира концепцията умение за учене през целия живот;

- самостоятелно да се обучават и придобиват нови знания и умения, способност да откриват, оценяват и използват информацията, получавана от различни източници, която използват в ежедневната си работа.

б) Професионални компетентности:

- способност аргументирано да представят резултатите от своята работа, посредством изготвянето на различни видове справки, отчети и др.;

- да събират, класифицират, оценяват и интерпретират счетоводната информация с цел решаването на практически задачи;

- да прилагат получените по време на обучението теоретични знания и практически умения на конкретното работно място;

- да извършват контрол и анализ на дейността на предприятието на база на информацията получена по счетоводен път;

- самостоятелно да вземат икономически решения в различни сфери на стопанската практика.

В заключение следва да се отбележи, че изучаването на счетоводните дисциплини, включени в учебните планове на различните икономически специалности, в т. ч. и тези, свързани с обучението на кадри за индустрията води до формирането предимно на ключови (презентационни, комуникативни, езикови и др.) компетентности у студентите. Това е съвсем нормално, тъй като университетът е образователна, а не обучителна институция и следователно няма за цел да подготвя студентите изцяло за стопанската практика и решаването на конкретни чисто практически проблеми. Идеята е в университета, студентите да придобият и развият ключовата компетентност умение за учене (автономност в ученето), което не е възможно да се реализира само по пътя на механичното запаметяване и възпроизвеждане на информацията, а изисква активното включване на обучаемите в учебния процес. Получените в университета теоретични и практико-приложни знания представляват един широк фундамент, който се превръща в основа за последващо обучение на студентите-икономисти по пътя на тясно специализираните обучения, даващи възможност да се придобият конкретни знания и най-вече умения за решаването на чисто практически задачи на съответното работно място.

Използвана литература

1. Zwell, M. (2000). Creating a Culture of Competence. New York: John Wiley & Sons, Inc., p. 1-3442.
2. McClelland, D. C. (1973). Testing for competence rather than for "intelligence." *American Psychologist*, 28(1), p. 1–14.

Информация за контакт с автора:

доц. д-р Светлозар Стефанов

Икономически университет – Варна, катедра „Счетоводна отчетност“

E-mail: svetstefanov@ue-varna.bg